

DAROVITI POTENCIJALI, SMISLENO UČENJE I KREATIVNI DOPRINOSI²

Apstrakt: U radu su predstavljeni rezultati studije slučaja koja je sprovedena sa doprinosima autorke rada prethodnim okruglim stolovima o darovitosti koji su održani u Vršcu. Primenjena je tematska analiza vođena podacima na saopštenjima koja su objavljena u Zbornicima radova 1–24 (1995–2019). Identifikovane su tri glavne teme koje se odnose na: karakteristike darovitih, podsticanje talenata i kreativnosti, i kreativno učenje. Podaci ukazuju da daroviti dele razvojne probleme sa svojom generacijom u okviru društvenog konteksta u kojem odrastaju. Organizovana obrazovna podrška za darovite i podsticanje kreativnosti su važniji društvu nego pojedincima koji su njima obuhvaćeni. Kreativno učenje doprinosi razvoju samostalne, demokratske i autentične osobe koja se kritički odnosi prema poznatom, spremna je da traga za drugim rešenjima i da postavlja nova pitanja. U završnom delu, sugerišu se aktuelni problemi koji mogu biti predmet budućih istraživanja u oblasti.

Ključne reči: darovitost, talenat, kreativnost, obrazovanje, studija slučaja.

Uvod

Naziv 25. okruglog stola o darovitima „Kompleksnost fenomena darovitosti i kreativnosti, izazovi: pojedinac i društvo”, podsetio me je da sam učestvovala na svim predhodnim stolovima. Proučavanje darovitosti, talenata i kreativnosti nam je zajedničko polje interesovanja, a mogu slobodno reći i da je moj profesionalni razvoj tekao paralelno sa razvojem ovoga skupa. Okrugli sto je od akcije jedne više škole za obrazovanje predškolskih vaspitača, smeštene izvan univerzitetskih centara, prerastao u međunarodni susret vodećih predstavnika akademske zajednice i obrazovne prakse. Navedene činjenice su me podstakle da se zapitam kako smo doprineli razumevanju darovitih i razvoju darovitosti u našoj sredini, u kojoj su se desile velike društvene promene u istom periodu.

Zašto posle dvadeset pet godina govorimo o kompleksnosti fenomena darovitosti i kreativnosti koja je izazov za pojedinca i društvo? Da li je moguće da tako malo znamo, pa smo još uvek na početku? Ili su organizatori ovakvim naslovom ponudili sopstvenu procenu stanja stvari u oblasti? Jedan od mogućih načina da se odgovori na ovo pitanje predstavlja pregled radova koji su saopštavani na okruglim stolovima održanim u međuvremenu. Šta smo saznali i kako su se, u proteklih četvrt veka, menjale ideje o darovitima, njihovim karaktistikama i razvoju? Koja pitanja su bila bitna i šta su bili istraživački problemi? Koji uzrasti su ispitivani? Koji su najvažniji zaključci, poruke i implikacije onoga što je urađeno? Kako mogu da se upotrebe svi ti nalazi i šta bi dalje trebalo da se radi?

Ostavljajući organizatorima okruglog stola da se pozabave njegovim opštijim doprinosima i mlađim kolegama, kojima to može biti „školska obaveza”, fokusirala sam se na radove u čijoj izradi sam učestvovala lično iz dva razloga. Prvo, jer ih najbolje poznajem. Drugo, zato što nisu samo moji. U polovini slučajeva radi se o samostalnim radovima, dok je druga polovina urađena u saradnji sa još jednim autorom (sa izuzetkom jednog rada koji ima tri autora). Moja početna dilema je bila da li na postavljena pitanja, iz uvodnog dela, mogu

---

¹ smaksic@ipi.ac.rs

² Realizaciju ovog istraživanja finansiralo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije (br. ugovora 451-03-68/2020-14/200018).

da odgovorim na osnovu onoga što sam rekla ili htela da kažem na skupovima koji su do sada održani, a što je sadržano u pomenutim radovima.

Na osnovu prvog čitanja, utvrdila sam da među radovima koje bih mogla da analiziram ima teorijskih, preglednih i istraživačkih priloga. U istraživačkim radovima korišćene su kvantitativne i kvalitativne metode za prikupljanje i analizu podataka. Proučavani fenomeni i njihove relacije ispitivani su na reprezentativnim, nacionalnim, namernim i prigodnim uzorcima. U ispitivanjima koja se prikazuju u radovima učestvovala su deca, učenici osnovne i srednje škole, studenti strukovnih i akademskih studija, vaspitači, nastavnici osnovne i srednje škole i druge relevantne društvene grupe. Takođe, analizirana je školska regulativa, propisi i zakoni koji se odnose na obrazovnu podršku radovima. U celini, pobrojane karakteristike izabranih radova obećavale su da mogu biti smatrani uzorkom koji reprezentuje dosadašnji rad okruglog stola.

U radu su predstavljeni rezultati studije slučaja koja je sprovedena sa doprinosima autorke rada i njenih saradnika prethodnim okruglim stolovima o darovitosti koji su održani u Vršcu u periodu od 1995. do 2018. godine. Predmet proučavanja u ovom radu bile su teme koje su ispitivane u izabranim radovima i njihovi najvažniji nalazi prema ključnim pokazateljima kreativnosti: dakle, u pogledu novine i primenjivosti saznanja koja su sadržali. Cilj studije bila je integracija nalaza radi sticanja boljeg uvida u njihov ukupan doprinos, kao i radi utvrđivanja zajedničkih pedagoških implikacija i podsticaja za buduća istraživanja u oblasti.

Metodologija istraživanja

Odabrala sam studiju slučaja za analizu radova koji su se odnosili na glavnu temu okruglog stola i objavljeni su u zbornicima radova. Zbog ovakvog opredeljenja nekoliko radova iz propratnog programa i drugih izvora nije uzeto u obzir. Radovi, izabrani za analizu, predstavljaju slučaj koji treba da govori o skupu, pri čemu skup čine svi radovi u zbornicima radova (Popadić, Pavlović, & Žeželj, 2018; Viling, 2016). Ovako sprovedena analiza može se smatrati studijom slučaja čiji bi rezultati mogli biti od koristi prilikom utvrđivanja doprinosa okruglih stolova o darovitosti i njenom proučavanju u našoj sredini.

Materijal za analizu činilo je 24 rada koji su štampani u 24 zbornika radova u periodu od 1995. do 2019. godine, na 263 strane. Radovi su obrađeni tako što je sprovedena tematska analiza vođena podacima, bez unapred definisanog kodnog sistema, a jedinica analize bio je ceo rad (Braun, & Clarke, 2006). Tabela 1 sadrži kodni sistem koji je razvijen u istraživanju.

Tabela 1. *Teme, podteme i kodovi u analiziranim saopštenjima (N=24).*

Teme	Podteme	Kodovi
Koncepti i karakteristike darovitih (f = 5)	Naučne teorije	Diferencirani model darovitosti i talenata Rana identifikacija Nesaglasna mišljenja Intrapersonalna inteligencija
	Implicitne teorije	Implicitne teorije kreativnosti
Podsticanje talenta i kreativnosti (f = 15)	Obrazovni programi	Regularni obrazovni programi efekti programa; uverenja vaspitača i nastavnika; didaktička kultura) Posebni obrazovni programi (centar ICIC; institut Macušita;

		kampovi; internat)
	Upravljanje kreativnošću	Upravljanje kreativnošću u školi
	Šira društvena podrška	Opšta podrška Društvene snage (zahtevi sveta; elita i mašta; vrednosti elite) Društvene promene (demokratizacija obrazovanja; jednakost i izuzetnost; licenca za rad)
Kreativno učenje (f = 4)	Kreativno učenje	Puna svesnost u učenju Razvojna diferencijacija Kreativno učenje Smisleno učenje

U Tabeli 1 može se videti da su identifikovane tri glavne teme koje su se odnosile na koncepte i karakteristike darovitih, podsticanje talenata i kreativnosti, i kreativno učenje. Sledi prikaz najvažnijih nalaza sa fokusom na novini koja je sadržana u njima za svaki od analiziranih radova u okviru tri glavne teme.

Rezultati istraživanja

Karakteristikama darovitih i relevantnim konceptima posvećeno je pet radova, od kojih se većina oslanja na naučne, eksplicitne teorije, dok se jedan rad odnosi na implicitne teorije. U ovim radovima prikazan je model darovitosti, razmatrani su uslovi za ranu identifikaciju kreativnosti, diskutovani su rezultati ispitivanja osobina ličnosti kreativnih osoba i napravljen je pregled implicitnih uverenja o kreativnosti. Više od polovine svih radova koji su uključeni u analizu bilo je posvećeno temi *podsticanje talenata i kreativnosti*, što potvrđuje njeno centralno mesto u interesovanjima autora radova. Radovi su razvrstani u tri grupe, s obzirom na to sa kog nivoa dolazi podrška koja je u njima razmatrana. Radi se o obrazovnim programima, kako regularnim tako i posebnim, upravljanju kreativnošću i široj društvenoj podršci, gde je akcenat na društvenim promenama i društvenim snagama koje ih izvode. Poslednja tema odnosi se na kreativno učenje koje je obrađivano u četiri rada. Radi se o ulozi pune svesnosti prilikom učenja, razvojnoj diferencijaciji učenja u školskim uslovima i implicitnim uverenjima o tome kako izgleda smisleno učenje koje proces saznavanja pretvara u posebnu vrstu kreativnosti.

Koncepti i karakteristike darovitih. Prvu grupu radova čine radovi koji se odnose ili oslanjaju na naučne, eksplicitne teorije. Rad koji sadrži prikaz diferenciranog modela darovitosti, talenata i kreativnosti je bio zanimljiv zato što pokušava da reši odnose između ova tri fenomena (Maksić, 1996). Prema autoru, Ganjeu, darovitost označava posedovanje i korišćenje nevezbanih i spontano izraženih prirodnih sposobnosti. Talenat obuhvata superiorno vladanje sistematski razvijenim sposobnostima i znanje u određenom polju ljudske delatnosti. Darovi se transformišu u talente učenjem, uvežbavanjem i korišćenjem. Kreativnost je potencijal koji se ispoljava kroz postignuća talentovanog pojedinca, što znači da kreativnost ne postoji izvan postignuća. Ovo je posebno važno za merenje, identifikovanje kreativnosti.

Naredni rad polazi od činjenice da deca još uvek nisu stigla da stvore kreativne radove, zbog čega je utvrđivanje njihove kreativnosti pod znakom pitanja (Maksić, 1999). Rana identifikacija kreativnosti, koju čine sloboda izražavanja i autentičnost izraza, najviše

je opravdana ako se sprovedi radi nalaženja i prevazilaženja prepreka koje sprečavaju razvoj kreativnosti. Glavni teorijski razlozi protiv rane identifikacije kreativnosti su neizdiferenciranost sposobnosti, nerazvijenost motivacije i nepostojanje potrebnih veština za kreativnu produkciju, a najvažniji praktični razlog protiv identifikacije predstavlja rizik da se pogreši. O kreativnosti dečijih radova najpouzdanije se sudi na osnovu njihove kasnije produkcije. Takođe, razvojno nije prihvatljivo ostaviti dete da se bavi samo onime za šta je pokazalo početno interesovanje. Interesovanja je javljaju i razvijaju u toku upoznavanja različitih oblasti, koje se dešava upravo u detinjstvu.

Sledeći rad je posvećen kreativnosti u odraslom dobu. Rezultati sprovedenog ispitivanja odnosa kreativnosti pojedinca sa drugim karakteristikama njegove ličnosti protumačeni su kao potvrda paradoksalne prirode i ponašanja stvaralaca (Maksić, Đurišić-Bojanović, Bojanović, 2002). U ispitivanju je utvrđeno da kreativnost nije značajno povezana sa stavom prema nesaglasnim mišljenjima, na osnovu čega je pretpostavljeno da lična kreativnost ne obezbeđuje tolerantnost prema drugačijim mišljenjima, niti vodi u netrpeljivost prema različitim idejama. Jedino je veće prihvatanje drugih ljudi bilo povezano sa pozitivnijim odnosom prema nesaglasnim mišljenjima, ukazujući da uticaji opštih karakteristika ličnosti prevazilaze efekte kreativnosti.

Kreativnu produkciju i davanje originalnih doprinosa podržava intrapersonalna inteligencija koja je definisana u okviru modela višestruke inteligencije. Intrapersonalna inteligencija uključuje introspekciju, kapacitet za samorefleksiju i intuiciju (Maksić, 2017). Svest i lična iskustva su još uvek samo svojstva ljudskog mozga koja čoveku obezbeđuju superiornost u odnosu na veštačku inteligenciju. Digitalna kultura ima za cilj stvaranje superinteligencije koja bi bila jača od ljudske i bila sposobna za kreativnu produkciju. Čovek je za sada u prednosti jer reaguje emotivno i odlučuje nepredvidivo. Međutim, ubrzana proizvodnja robota, koji razvijaju responzivno ponašanje prema zahtevima iz okruženja, umanjuje razlike između čoveka i mašine, i postavlja pitanja: šta će biti kreativnost u budućnosti i kako će se ljudi razlikovati od onoga što budu napravili.

Poslednji rad odnosi se na implicitne teorije. Naučne, eksplicitne teorije kreativnosti ne pružaju dovoljno informacija o njenom razvoju, pa se istraživači okreću proučavanju implicitnih teorija koje utiču na opažavanje kreativnosti i odnos prema njenom razvoju. Ispituju se uverenja i stavovi značajnih društvenih grupa o tome šta je kreativnost, kako se ispoljava i u kakvim uslovima razvija (Maksić, Đurišić-Bojanović, 2013). U radu je dat pregled koji je ukazao da su implicitne teorije kreativnosti usmerene na doprinos obrazovanja razvoju kreativnosti. Kao ključni aspekti podržavajućeg okruženja za kreativnost viđene su nastavne strategije, koje olakšavaju kreativno mišljenje, i atmosfera u kojoj se one primenjuju. Konstatovano je da upoznavanje sa implicitnim teorijama i uverenjima može biti od koristi prilikom planiranja toga kako uticati na mišljenje vaspitača i nastavnika i čemu ih treba podučavati.

Podsticanje talenata i kreativnosti. Obrazovni programi. Podsticanje kroz obrazovne programe obuhvata regularne i posebne programe. Jedan rad sadrži rezultate istraživanja o efektima mera koje predstavljaju podršku za darovite učenike, odnosno, koji su namenjeni podsticanju ispoljavanja i razvoja sposobnosti, talenata i kreativnosti svih učenika (Maksić, 1997). Sprovedene analize govore da su obogaćivanje, posebne škole i drugi oblici rada sa darovitim visoko uspešnim i motivisanim učenicima podržani u našoj sredini školskim zakonima. Ali, podaci o njihovoj primeni ukazuju na ciklično buđenje interesovanja za darovite učenike i kampanjsku primenu pojedinih mera, bez kontinuiranog praćenja i povezivanja njihovih efekata na duži rok. U završnom delu rada, istaknuto je da se nezadovoljstvo onim što škola pruža može delimično objasniti i porastom očekivanja od strane zainteresovanih učenika i njihovih roditelja, ali da svakako zahteva nova preispitivanja obaveza škole i njenih mogućnosti da ih realizuje.

Upoređivanje implicitnih teorija kreativnosti vaspitača i nastavnika osnovne škole otkriva razlike u njihovom opažanju razvoja kreativnosti, kao i nedoslednosti u uverenjima o doprinosu škole kada se primene različiti instrumenti za njihovo merenje (Maksić, Pavlović, 2015). Odgovori vaspitača ukazuju na nepovoljne uticaje sredinskih faktora na kreativno izražavanje u školi. Nastavnici, sa svoje strane, izražavaju uverenje da škola može doprineti razvoju kreativnosti učenika u velikoj meri, ali se u diskusiji koncentrišu na faktore koji otežavaju ispoljavanje i razvoj kreativnosti. Tako se, između ostalog, javlja uverenje da su umetnički predmeti, u kojima učenici mogu biti kreativni, u školi podcenjeni. Pošto je utvrđena slična implicitna pretpostavka i u aktuelnim zakonskim rešenjima, zaključeno je da ovakve okolnosti otežavaju podsticanje kreativnosti u ostalim nastavnim predmetima.

Upoređivanje uverenja vaspitača iz predškolskih ustanova i nastavnika osnovne i srednje škole, u narednom radu, ukazalo je da su sve tri grupe najčešće opažale ispoljavanje kreativnosti na uzrastu sa kojim rade kao kreativni proces (Maksić, Pavlović, 2016). Očekivano, manifestacije kreativnosti na predškolskom uzrastu vezuju se za spontanu i vođenu igru, a u školi za učenje i druženje sa vršnjacima. Bez obzira na uzrast, kreativnost se ispoljava kao inicijativa deteta/učenika da pokrene aktivnost, izražavanje ličnog stila u mišljenju i ponašanju, i samostalan i originalan rad. Indikatori manifestacija kreativnosti mogu biti od koristi, ako se na njima zasnuje i razvije didaktička kultura koja će podržati kreativnost. Radi se o principima, strategijama i tehnikama razvijajuće, uspešne i dobre nastave koju realizuje kreativno nastavno osoblje.

Sledeća grupa tekstova odnosi se na podsticanje talenata i kreativnosti kroz posebne obrazovne programe. U ovom delu dat je prikaz rada jednog od centara koji je namenjen radoznaljoj deci uzrasta od tri do deset godina (Maksić, 1995). U pitanju je projekat čiju teorijsku osnovu čine ideje Vigotskog o zoni narednog razvoja i njenom korišćenju u podsticanju ispoljavanja i razvoja sposobnosti, interesovanja i talenata sve dece. Program obuhvata dobro izabrane sadržaje koje izvodi grupa stručnjaka sa decom u formi igre, trudeći se da im aktivnosti budu zabavne i zasnovane na zadovoljavanju osnovnih potreba dece koje traže strpljenje, ohrabivanje, prihvatanje, pružanju sigurnosti i ljubav. Cilj rada je angažovanje svih čula dece, uključivanje različitih načina sticanja znanja i podsticanje transfera naučenog na situacije izvan učionice.

Drugi rad odnosi se na podršku talentovanom detetu kroz školovanje u specijalizovanoj školi sa internatom (Maksić, Ševkušić, 2008). Izdvajanje darovitih i talentovanih učenika u posebne škole koristi se retko i zahteva veliku obazrivost. Neke od specijalizovanih škola imaju internat koji je namenjen učenicima čije porodice nisu imale mogućnosti da im obezbede adekvatnu obrazovnu podršku u svom okruženju. Ovakav smeštaj pruža uslove za rad sa učenicima i van redovnih programa, strukturiranje njihovog slobodnog vremena i intenzivnije korišćenje raspoloživih resursa. Analiza iskustava sa nekim od ovih škola ukazala je na potrebu za balansiranjem ličnih i društvenih potreba i težnji, većom responsivnošću škole na potrebe okruženja i radu na boljoj integraciji škole u lokalnu sredinu.

U sledećem radu, razmatrana je podrška talentima i kreativnosti kroz letnje kampove (Maksić, Đurišić-Bojanović, 2006). Realizacija obaveznih nastavnih sadržaja i aktivnosti ograničava mogućnosti škole da odgovori specifičnim zahtevima i potrebama talentovanih učenika. Uključivanje u programe letnjih škola predstavlja priliku za mlade da, pored sticanja specifičnih znanja i veština u okviru polja svoga interesovanja, zadovoljavaju i druge uzrasne i razvojne potrebe, kao što je osamostaljivanje od roditelja, izgrađivanje sopstvene ličnosti, druženje. Učešće u letnjim kampovima u toku raspusta može se proširiti uključivanjem učenika u odgovarajuće klubove koji će nastaviti da podržavaju njihove talente i kreativno izražavanje u toku cele godine.

Poslednji tekst govori o radu visokoškolske ustanove koja pruža specijalističke studije stručnjacima različitog profila zainteresovanim za rad na najodgovornijim

rukovodećem mestima i za rad u diplomatskoj službi (Maksić, Lalić, 2001). Radi se o institutu koji obezbeđuje višegodišnje studije za pripremanje karijere političkog ili privrednog vođe, u kojima je prepoznat razvoj socijalnih veština, kao jedne od ključnih veština. Polaznici ovoga programa uče da ostvaruju svoje ambicije ne ugrožavajući druge, da razvijaju nezavistan duh, sklonost ka učenju iz svake vrste iskustva, spremnost da preuzimaju vodeću ulogu u traganju za novim, da uvažavaju ljude koji ih okružuju i budu spremni da sa njima saraduju. Glavne aktivnosti studenata predstavlja izvođenje istraživačkog rada na temu koju biraju iz realnog društvenog života, a cilj je da dođu do rešenja određenog akutnog problema.

Upravljanje kreativnošću. Upravljanje kreativnošću odnosi se na prepoznavanje kreativnih potencijala učenika, njihovo usmeravanje, motivisanje i obezbeđivanje drugih uslova za kreativno izražavanje u školi (Maksić, 2014). Koncept je definisan na osnovu rezultata ispitivanja implicitnih teorija istraživača koji proučavaju obrazovanje i potvrđen u nizu ispitivanja zaposlenih u vaspitnoobrazovnim ustanovama. U radu se škola posmatra kao vrsta radne organizacije od koje se očekuje da podstiče kreativnost. Radi ostvarivanja ovog cilja preporučuje se korišćenje različitih strategija i tehnika koje su razvijene u radnim organizacijama, kao što su: traganje za problemom u toku rada i davanje novih predloga u vezi sa obavljanjem radnih zadataka; promovisanje dijaloga; pružanje podrške saradnicima koji prevazilaze svoje radne uloge; negovanje „malih svetova” u koje se udružuju zaposleni za rešavanje određenih problema, kao i povremeno korišćenje svega poznatog suprotno od uobičajenih načina.

Šira društvena podrška. U radu koji je posvećen opštoj podršci, analizirani su istorijski i kulturni faktori u definisanju darovitosti i oblikovanju podrške koja se pruža darovitim učenicima i/ili razvoju sposobnosti, interesovanja i kreativnosti u detinjstvu i mladosti (Maksić, 1998). Konstatovano je da nema najboljeg rešenja za rad sa darovitim učenicima i da mere podrške mogu imati i nepovoljne efekte. Istaknuta je potreba za obezbeđivanjem kontinuiteta u pružanju podrške koja treba da integriše sve razvojne faze, period pre, u toku i posle završetka školovanja, i poveže obrazovanje sa profesionalnim angažovanjem osobe. Iskazan je stav da dobro planirana podrška koju jedno društvo nudi svom darovitom podmlatku treba da predstavlja deo strategijskog planiranja razvoja celog društva. Što su bolje određeni sadržaji, aktivnosti, uslovi i nosioci podrške, ona može biti kvalitetnija.

Naredna tri rada govore o društvenim snagama koje bi trebalo da budu nosioci šire društvene podrške talentima i kreativnosti. Prikazani su, najpre, rezultati ispitivanja mišljenja mladih o tome šta je odlikovalo talentovane osobe i njihov rad u našoj zemlji na početku trećeg milenijuma, posle turbulentne decenije koja je okončana formiranjem malih nacionalnih država sa razorenim ekonomijama i anomičnim stanovništvom (Maksić, 2000). Rezultati su ukazali da su učenici i studenti smatrali da talenat čine velika znanja, sposobnosti i kreativnost, ali da su za uspeh u društvu važnije veze, poznanstva i kapital. Nastavak školovanja i dalje usavršavanje u inostranstvu doživljeno je kao najbolja podrška za talentovane. Zaključeno je da vaspitanje mladih generacija traži odgovor na pitanje kako prevazići praksu u kojoj uspeh pojedinca nije posledica njegovih potencijala, talenata i angažovanja.

Sledi rad u kome su prikazani rezultati ispitivanja odnosa društvene elite prema podsticanju maštovitosti kod dece, kao uslova za razvoj kreativnog mišljenja i delanja (Pavlović, Maksić, 2009). Vrednovanje maštovitosti unutar grupe društvene elite, koju čini najobrazovaniji, najimućniji i najuticajniji deo društva, važno je, jer bi moglo indukovati veću institucionalnu podršku negovanju maštovitosti i kreativnosti. Ispitivanje je ukazalo da srpska društvena elita manje vrednuje maštovitost od elita drugih razvijenijih i bogatijih zemalja, kao što su Nemačka, Velika Britanija i Francuska. Naša društvena elita vrednovala je maštovitost u većoj meri od ostalih građana u zemlji, ali su mogućnosti da utiče na druge

slojeve društva ocenjene kao male zbog toga što nije u dovoljnoj meri uključena u politički život. U odnosu na elite zemalja sa kojima je poređena, srpska elita je kvalifikovana kao politička apatična i nemotivisana.

Pitanje karakteristika srpske društvene elite, kao pokazatelja njenih mogućnosti da doprinese prevazilaženju kriza u zemlji proučavano je i u narednom radu (Maksić, Pavlović, 2012). Upoređivanje društvene elite sa ostalim građanima potvrdilo je da elitu karakterišu neka svojstva koja ukazuju na njenu vodeću ulogu u društvu i moć da tu ulogu vrši, ali te razlike nisu bile tako velike niti konzistentne kako je očekivano. Predstavnici elite su izjavljivali da su srećniji i da su boljeg zdravstvenog stanja; oni su više vrednovali posao; tolerantniji su u pogledu dužnosti u porodici i manje su skloni da prihvate tradicionalnu podelu uloga; više su zainteresovani za politiku i politički su aktivniji od ostalih građana. Međutim, pri suđenju o temama koje bi se mogle svrstati u oblast morala pokazalo se da se elita neznatno razlikuje od ostalih građana. Stoga je vrednosni profil društvene elite opisan kao nedovoljno diferenciran, što ne obećava njenu veću podršku kreativnosti i razvoju zemlje u tom smeru.

Poslednja tri rada u okviru podteme *društvena podrška podsticanju talenata i kreativnosti* bave se pokušajima uvođenja promena u sferu obrazovanja koje je trebalo da je unaprede. Radovi se odnose na demokratizaciju obrazovanja, odnos prema izuzetnosti i profesionalizaciju uloge nastavnika. U jednom radu, razmatrana je obrazovna podrška za darovite učenike u kontekstu promena koje je najavila i donela reforma obrazovanja definisana kao njegova demokratizacija (Maksić, Đurišić-Bojanović, 2003). Obrazovanje za demokratiju podrazumeva decentralizaciju obrazovnog sistema i učešće svih interesnih grupa u odlučivanju i upravljanju, kao i razvijanje diferenciranih nastavnih programa i sistema ocenjivanja. Analiza normativa, koji su razvijeni u okviru reforme, ukazala je na opredeljenje da se obezbedi posebna podrška za darovite učenike i, u isto vreme, podrška za razvoj talenata i kreativnosti svih učenika. Kao što je napred rečeno, oba ova pristupa bila su prisutna i pre reforme.

U sledećem radu razmatrano je pitanje kako da se, u okviru dosledno sprovedenog principa jednakosti koji predstavlja jedan od temelja demokratije, omogući adekvatan razvoj i napredovanje najboljih, što bi bio poseban slučaj uvažavanja različitosti (Maksić, Đurišić-Bojanović, 2004). U radu je argumentovano stanovište da je slobodu i jednakost različitih pojedinaca moguće ostvariti ukoliko im se obezbede ista prava na uključivanje u sistem i omogući vršenje izbora u okviru sistema. Ovakvi ciljevi zahtevaju fleksibilniji obrazovni sistem i razvijanje sistema različitih ponuda za obrazovni razvoj, kao i podsticanje darovitih, u okviru koga bi se odvijao slobodan izbor pojedinca. Široko podsticajni obrazovni koncept morao bi da razvije kurikulum koji je diferenciran u pogledu nastavnih sadržaja, ocenjivanja i standarda vezanih za obrazovne ishode, što je aktuelna reforma pokušala da uradi.

Poslednji rad iz ove grupe odnosi se na pripremu nastavnika za rad sa darovitim učenicima (Maksić, Đurišić-Bojanović, 2005). Postoji opšta saglasnost da je uloga nastavnika u razvoju talenata i kreativnosti učenika ključna. Analiza postojećih rešenja u okviru programa za sticanje licence za rad nastavnika, vaspitača i stručnih saradnika, procenjena je kao obećavajuća u pogledu angažovanja nastavnika na stvaranju podsticajne sredine za sve učenike, kao i za kategoriju darovitih učenika. Istaknuto je, da bi nastavnici podržali optimalni razvoj talenata i kreativnosti učenika, neophodno da njihovo bazično obrazovanje sadrži posebne programe o darovitosti i da se neprekidno usavršavaju u ovoj oblasti u toku obavljanja nastavničke profesije. Nastavnicima treba dati mogućnost slobodnog izbora, od toga da li će se posvetiti radu sa darovitim učenicima, do toga na koji način će to raditi. Zaključeno je da su ovo pitanja koja tek treba rešavati.

Kreativno učenje. Određivanju kreativnog učenja predhodila je kritika školskog učenja (Maksić, 2011). Veći deo znanja, koje se uči u školi, prihvata se bez pune svesnosti, jer se informacije predstavljaju samo iz jedne perspektive, kao da su istinite nezavisno od

konteksta. Ovako stečeno znanje vrlo teško se menja, postajući jedan od izvora pogrešne orijentacije uma današnjih ljudi. Da bi učenici razumeli to što uče, uživali u aktivnosti učenja i bili u stanju da naučeno konstruktivno koriste, potrebno je da uče sa punom svesnošću. Puna svesnost predstavlja fleksibilno stanje uma u kome je osoba aktivno angažovana u trenutku učenja, kada primećuje nove stvari i kada je osetljiva na kontekst. Učenje sa punom svesnošću zahteva gledanje izbliza, istraživanje mogućnosti i perspektiva, i razmatranje nejasnoća i dvosmislenosti u toku učenja. Rezultati ispitivanja o efektima pune svesnosti ukazuju da su učenici iz kondicionalno podučavanih grupa bili bolji od ostalih u kreativnoj upotrebi materijala.

U narednom radu, opisana je razvojna diferencijacija učenja koja se predlaže kao pogodan metod za razvoj ličnog talenta i iskorišćavanje potencijala za samorazvoj u školi (Maksić, 2007). Lični talenat predstavlja izuzetnu sposobnost pojedinca da izabere i dostigne teško ostvarive, visoke životne ciljeve koji su u skladu sa njegovim interesovanjima, sposobnostima, vrednostima i kontekstom. Razvojna diferencijacija dozvoljava postavljanje zajedničkih zadataka, kojima svi učenici mogu da doprinesu svojim unosom, i tako napreduju od površnog znanja ka dubljem razumevanju, od upoznavanja i prepoznavanja do saznavanja. Zadatak se postavlja kao problem koji učenici rešavaju tako što sprovode istraživanje, čija realizacija zahteva angažovanje svih njih. Na ovaj način se postižu viši ciljevi učenja koji obuhvataju razvijanje kritičkog mišljenja, metakognitivnih veština i sposobnosti upravljanja procesom učenja.

Sledeći rad sadrži rezultate ispitivanja uverenja studenata o mogućnostima za razvoj kreativnosti u toku studija (Maksić, 2018). Nalazi ispitivanja ukazuju da je više od polovine studenata bilo uvereno da se kreativnost može razvijati u velikoj meri na univerzitetu i to, pre svega, kroz podsticajne nastavne aktivnosti koje uključuju problemsku nastavu, izradu projekata i izvođenje istraživanja, diskusiju, podsticanje kritičkog mišljenja, samostalan i timski rad. Analiza sadržaja odgovora studenata koji su videli male mogućnosti za razvoj kreativnosti u toku studija ukazuje na njihov pasivan pristup koji je izražen kao kritika nastave koja ne podržava kreativnost, dok su izostali predlozi o tome kako izgleda nastava koja bi podržala kreativnost. Studenti su imali primedbe na nefunkcionalna znanja, nedovoljnu praksu i dekontekstualizovano učenje.

U poslednjem radu, dalje su ispitivane karakteristike kreativnog učenja na osnovu implicitnih uverenja studenata (Maksić, 2019). Kreativno učenje je opisano kao smisleno učenje. Utvrđeno je da su studenti uvereni da ispoljavanje i razvoj kreativnosti mogu podržati različite nastavne perspektive, od transmisione do transformativne. Ukazali su na mnoge nepovoljne efekte usvajanja i sticanja znanja koje nastavnici prenose učenicima, dajući prednost razvojnoj i negujućoj perspektivi. Razvojna nastava se izvodi saglasno mogućnostima učenika i to, pre svega, kognitivim kapacitetima, dok se negujuća nastava koncentriše na šire podsticanje ličnosti učenika, njegov trud i motivaciju. Zaključeno je da rezultati ispitivanja ukazuju na potrebu studenata da uče smislenije, da to što uče povezuju sa onim što znaju od ranije i da vežbaju, tako što novo znanje primenjuju u rešavanju problema iz realnog života.

Diskusija rezultata istraživanja

Sprovedene analize izabranih radova potvrđuju kompleksnost fenomena darovitosti koji se proučava iz različitih uglova. Talenti i kreativnost povezani su teorijski tako što neki daroviti uspevaju da realizuju svoje talente, a neki od talentovanih ostvaruju kreativnu produkciju. Praktični put je često obrnut: među onima koji su dali kreativne doprinose prepoznajemo talentovane za koje naknadno utvrđujemo da su bili daroviti. Darovitost, talenti i kreativnost ne mogu da zaštite pojedinca od dilema i problema sa kojima su susreću ostali. I kada osoba ima daroviti potencijal, za razvoj specifičnog talenta potreban je lični talenat koji usklađuje ispoljavanje sposobnosti i razvoj talenta vezanog za određenu oblast sa njegovim ličnim ciljevima i vrednostima.

Obrazovna podrška razvoju talenata i kreativnosti kreće se od podrške pojedincima do podrške svima. Ovi pristupi javljaju se istovremeno u školskoj regulativi i praksi, jer postoji potreba za oba. Koliko će biti zastupljeni i kakve efekte će imati, više zavisi od standarda države i sredine u kojoj se sprovode, nego od njihovog potencijala da obezbede aktualizaciju darovitih potencijala do kreativnih doprinosa za kojima postoji potreba. Pošto ispitivanja ukazuju na razne nedostatke u primeni i ostvarivanju podsticajnih mera, potrebno je da vrednovanje dobrih i loših strana svake konkretne mere postane integralni deo njene realizacije, da se obezbede uslovi za posmatranje i nepristrasni posmatrači, čija će kritika pomoći u njihovom poboljšavanju.

Može se reći da kreativna nastava i učenje predstavljaju najbolju podršku za darovite i talentovane učenike, kao i za pokretanje i ispoljavanje svih darovitih potencijala. Konačni cilj svih aktivnosti je zapravo podrška kreativnosti koja daje kreativne doprinose polju u kojem se ispoljava. Razvojna diferencijacija obećava podršku svim učenicima, ali podrazumeva postojanje osnove znanja koje oni treba da savladaju i usvoje. Svest o potrebi za osnovama znanja imaju i sami učenici. Međutim, koncept smislenog učenja dovodi u pitanje ideju o osnovama znanja tako što ih relativizuje, otkrivajući da uvek neko odlučuje o tome šta čini osnovu. Drugim rečima, osnove znanja zavise od onoga ko ih određuje, a svaki izbor sprovodi se u određene svrhe koje ne moraju biti saglasne sa ciljevima učenika i uslovima za njihov najbolji razvoj.

Upoznavanje sa implicitnim teorijama zaposlenih u vaspitnoobrazovnim ustanovama može biti od koristi za planiranje toga kako uticati na mišljenje vaspitača i nastavnika o kreativnosti i čemu ih treba obučavati, u okviru njihovog bazičnog obrazovanja i u okviru stručnog usavršavanja u toku rada, u vezi sa podsticanjem razvoja kreativnosti u obrazovnom kontekstu. Ograničenja koja izražavaju nastavnici u svojim uverenjima o doprinosima škole razvoju kreativnosti saglasna su u velikoj meri sa postojećim propisima o ostvarivanju kreativnosti kao ishoda vaspitnoobrazovnog rada. Ovo znači da je potrebno preispitivanje zvaničnih opredeljenja o mogućnostima za podsticanje kreativnosti u školi. Ne može se odustati od kreativnosti zato što se ne može meriti kao drugi vaspitnoobrazovni ciljevi. Isto se odnosi i na njeno negovanje u vaspitnoobrazovnim ustanovama.

Društvene promene imaju direktan uticaj na obrazovnu podršku koja se obezbeđuje i pruža darovitom podmladku. U našoj sredini su, pre reforme obrazovanja, bili prisutni svi poznati oblici, od izdvajanja, preko ubrzavanja do obogaćivanja. Podrška koja je bila planirana reformom obrazovanja, započetom 2002. godine, delila je sudbinu reforme: zamišljena kao sveobuhvatna i razvojna nije uspela da obezbedi neophodne uslove za širu primenu inovacija, kao što je, na primer, individualni obrazovni program, vrsta obogaćivanja koja je najviše obećavala. Reforma je bila usporavana i prekidana, te se samo može zaključiti da su zadržana uverenja koja su joj predhodila o tome da daroviti imaju specifične obrazovne potrebe i pravo da budu podržani, kako radi sopstvenog dobra, tako i radi društvenog dobra zbog doprinosa koji se od njih očekuju.

Izgleda da društvene snage nisu spremne za potrebne promene koje bi uključile veću društvenu promociju talenata i kreativnosti. Društvena elita zbog sopstvenog položaja i statusa ima umanjenu moć nametanja kulturnih obrazaca koji bi podržali primereno obrazovanje i angažovanje najboljih na odgovarajućim radnim mestima. Na društvenoj sceni daje se prednost nekim drugim talentima kojima se nauka do sada nije bavila. Nije velika uteha, ali nije bolja situacija ni u mnogim drugim sredinama. Stoga je razumljivo pitanje o tome da li savremeni svet želi kreativne pojedince i kakva je njihova budućnost. Da li će se najkreativniji koncentrisati tamo gde budu dobili najbolje uslove za svoj život i rad i kakve će to posledice imati po sve nas zajedno?

Iza svih proučavanih tema i istraživanja koja su sprovedena i prikazana u analiziranim radovima stoji nekoliko ključnih uverenja i vrednosti koje izražavaju stavove autora i, u isto vreme, govore o širim teorijskim i istraživačkim trendovima u oblasti. Najpre, pretpostavka je da se darovitost, talenti i kreativnost razvijaju i da se na ove procese može uticati. Zatim, da su obrazovne institucije odgovorne za pružanje podrške talentima i kreativnosti i da mogu da obezbede uslove za ispoljavanje, razvoj i vrednovanje talenata i kreativnosti svih aktera vaspitnoobrazovnog procesa. Proces koji pokreću i podržavaju kreativno izražavanje i razvoj darovite dece i mladih na svim nivoima obrazovanja predstavljaju neodvojivi deo širih društvenih opredeljenja i sistemskih rešenja u kojima se pojavljuju kao cilj kojem se teži i sredstvo kojim se stiže do ostvarivanja drugih društveno relevantnih ciljeva, uključujući opšti i lični prosperitet i razvoj.

Možemo reći da smo dobili sliku stanja kakvo jeste i neke smernice o tome šta nam treba, što je ujedno odgovor na ciljeve koji su postavljeni u ovom radu. Podrška talentima i kreativnosti kreće se od pokušaja podsticanja pojedinaca, od kojih se očekuju najveći doprinosi, do želje da se razvije obrazovanje koje će podržati talente i kreativnost svih. Sprovedene promene su više normativne nego stvarne, pa je to možda polje kojim prvo treba da se pozabavimo. Kome su potrebni propisi koji se ne ostvaruju? Kako odnegovati društvene snage, koje bi po svojoj poziciji u društvenoj strukturi, trebalo da budu nosioci promena? Kako postići širi društveni konsenzus oko vrednosti koje bi podržale talente i kreativna ispoljavanja? Čini se da je okrugli sto u Vršcu ostvario misionarsku ulogu u pružanju podrške darovitosti, talentima i kreativnosti, jer skreće pažnju naučne i stručne javnosti na njih.

Zaključak

Zaključujemo da analizirani radovi govore o darovitim potencijalima koje, sa kreativnim doprinosima, povezuje kreativno učenje. Kreativno učenje doprinosi razvoju samostalne, demokratske i autentične osobe koja se kritički odnosi prema poznatom, spremna je da traga za drugim rešenjima i da postavlja nova pitanja. Daroviti i kreativni dele razvojne i sve druge probleme sa ostalim u okviru društvenog konteksta u kojem žive, ali se razlikuju od njih po tome kako ih rešavaju. Potrebne su društvene snage koje bi usmerile razvoj društva u pravcu angažovanja kreativnih potencijala svojih građana. U tom smislu, organizovano i institucionalizovano podsticanje talenata i kreativnosti važnije je društvu nego pojedincima. Kakav god bude uticaj digitalne kulture na nas, jedno je sigurno – čovek će biti kreativan zbog svog opstanka i zadovoljstva, kao i do sada.

Literatura:

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3 (2), 77–101. doi.org/10.1191/1478088706qp063oa.
- Maksić, S. (1995). Međunarodni centar za radoznanu decu – ICIC. U: T. Spariosu (ur.), *Zbornik radova sa okruglog stola o darovitosti na predškolskom i ranoškolskom uzrastu*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, 69–77.
- Maksić, S. (1996). Ganjeovo shvatanje darovitosti, talenata i kreativnosti. U: G. Gojkov (ur.), *Darovitost i kreativnost na predškolskom i ranoškolskom uzrastu: zbornik 2*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, 55–64.
- Maksić, S. (1997). Efekti podsticanja darovitosti u školi. U: G. Gojkov (ur.), *Podsticanje darovitosti: zbornik 3*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, 82–91.
- Maksić, S. (1998). Društvena podrška darovitosti. U: G. Gojkov (ur.), *Društvena podrška darovitosti: zbornik 4*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, 15–32.
- Maksić, S. (1999). Rana identifikacija kreativnosti. U: G. Gojkov (ur.), *Rana identifikacija darovitosti: zbornik 5*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, 113–126.
- Maksić, S. (2000). Od teorija kreativnosti do zahteva savremenog sveta. U: G. Gojkov (ur.), *Stvaraoci i stvarnost: zbornik 6*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, 47–62.
- Maksić, S. (2007). Razvojna diferencijacija nastave. U: G. Gojkov (ur.), *Praktični aspekti savremenih shvatanja darovitosti: zbornik 13*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, 328–338.
- Maksić, S. (2011). Puna svesnost i učenje s razumevanjem. U: G. Gojkov i A. Stojanović (ur.), *Daroviti u procesima globalizacije: zbornik 16*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”; Arad: Universitatea de Vest „Aurel Vlaicu”, 405–411.
- Maksić, S. (2014). Upravljanje kreativnošću u školi. U: G. Gojkov i A. Stojanović (ur.), *Daroviti i kvalitet obrazovanja: zbornik 19*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”; Arad: Universitatea de Vest „Aurel Vlaicu”, 294–304.
- Maksić, S. (2017). Da li će intrapersonalna inteligencija spasiti ili uništiti čoveka. U: G. Gojkov i A. Stojanović (ur.), *Intrapersonalna darovitost – mogućnosti razvoja: zbornik 22* [Elektronski izvor]. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”; Arad: Univerzitet de vest „Aurel Vlaicu”, 119–128.
- Maksić, S. (2018). Kako budući pedagozi vide kreativno učenje. U: G. Gojkov i A. Stojanović (ur.), *Darovitost i kreativni pristupi učenju: zbornik 23* [Elektronski izvor]. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”; Arad: Univerzitet de vest „Aurel Vlaicu”, 228–239.
- Maksić, S. (2019). Studenti ne žele da uče manje nego smislenije. U: G. Gojkov i A. Stojanović (ur.), *Zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa „Dostignuća i perspektive u obrazovanju darovitih”: zbornik 24*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”; Arad: Univerzitet de Vest „Aurel Vlaicu”, 220–229.
- Maksić, S., Đurišić-Bojanović, M. (2003). Obrazovna podrška za darovite u kontekstu demokratizacije obrazovanja. U: G. Gojkov, (ur.), *Mesto darovitih u kurikulumnoj reformi: zbornik 9*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, 86–96.
- Maksić, S., Đurišić-Bojanović, M. (2004). Jednakost i izuzetnost u obrazovanju. U: V. Popa, et al. (ur.), *Strategije podsticanja darovitosti: zbornik 10*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, 101–111.
- Maksić, S., Đurišić-Bojanović, M. (2005). Licenca za rad nastavnika sa darovitim učenicima. U: K. Haranguš i G. Gojkov (ur.), *Daroviti i odrasli: zbornik 11*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača; Temišvar: Univerzitet Tibiskus, 313–322.
- Maksić, S., Đurišić-Bojanović, M. (2006). Podrška talentima i kreativnosti kroz letnje kampove. U: K. Haranguš i G. Gojkov (ur.), *Darovitost, interakcija i individualizacija u nastavi: zbornik 12*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača; Temišvar: Univerzitet Tibiskus, 151–163.
- Maksić, S., Đurišić-Bojanović, M. (2013). Pregled istraživanja o implicitnim teorijama kreativnosti. U: G. Gojkov i A. Stojanović (ur.), *Metodološki problemi istraživanja darovitosti: zbornik 18*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”; Arad: Universitatea de Vest „Aurel Vlaicu”, 227–236.

- Maksić, S., Đurišić-Bojanović, M., Bojanović, R. (2002). Kreativnost i odnos prema nesaglasnim mišljenjima. U: G. Gojkov (ur.), *Podsticanje darovitosti na studijama iz ugla Bolonjske deklaracije: zbornik 8*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, Temišvar: Banatul univerzitet, 305–316.
- Maksić, S., Lalić, N. (2001). Macušita institut – specijalističke studije za elitu. U: G. Gojkov (ur.), *Darovitost u studentskoj populaciji: zbornik 7*. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača, 269–277.
- Maksić, S., Pavlović, J. (2015). Upotreba pedagoških implikacija istraživačkih nalaza o implicitnim teorijama kreativnosti. U: G. Gojkov i A. Stojanović (ur.), *Darovitost i kreativnost – razvojna perspektiva kreativne performanse: zbornik 20*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”; Arad: Universitatea de Vest „Aurel Vlaicu”, 160–164.
- Maksić, S., Pavlović, J. (2016). Kreativni proces i dizajniranje podržavajuće didaktičke kulture u vrtiću i školi. U: G. Gojkov i A. Stojanović (ur.), *Daroviti i didaktička kultura: zbornik 21*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za vaspitače „Mihailo Palov”; Arad: Univerzitatea de Vest „Aurel Vlaicu”, 235–244.
- Maksić, S., Pavlović, Z. (2012). Vrednosni profil društvene elite u Srbiji. U: G. Gojkov i A. Stojanović (ur.), *Daroviti i moralnost: zbornik 17*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”; Arad: Universitatea de Vest „Aurel Vlaicu”, 525–538.
- Maksić, S., Ševkušić, S. (2008). Podrška talentovanom detetu kroz školovanje u specijalizovanoj školi sa internatom. U: G. Gojkov (ur.), *Porodica kao faktor podsticanja darovitosti: zbornik 14*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, 372–379.
- Pavlović, Z., Maksić, S. (2009). Odnos srpske društvene elite prema dečijoj mašti i kreativnosti. U: G. Gojkov (ur.), *Daroviti i društvena elita: zbornik 15*. Vršac: Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje vaspitača „Mihailo Palov”, 425–439.
- Popadić, D., Pavlović, Z., & Žeželj, I. (2018). *Alatke istraživača, metode i tehnike istraživanja u društvenim naukama*. Beograd: Clio.
- Vilig, K. (2016). *Kvalitativna istraživanja u psihologiji*. Beograd: Clio.

Slavica Maksic, PhD

Institute for Educational Research
Belgrade, R Serbia

GIFTED POTENTIALS, MINDFUL LEARNING, AND CREATIVE CONTRIBUTIONS

Summary: Results of the case study made with the author herself contributions to previous round tables on giftedness held on in Vršac are presented in the paper. Thematic analysis driven by data was applied on her papers published in the Proceedings 1-24 (1995-2019). Three main themes are identified that were related to: characteristics of the gifted, nurturing talents and creativity, and creative learning. It was found that the gifted shared developmental challenges with their generation within the social context where they were growing-up. Organized educational support to the gifted and nurturing creativity were more important for the society than for individuals enrolled in. Creative learning encouraged development of autonomous, democratic, and authentic person which was critical toward the known, ready to search for other solutions, and to ask new questions. In the concluding part, current issues that could be subject of future investigations are suggested.

Key words: giftedness, talent, creativity, education, case study.